

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

International
Trade
Centre

#ЕКСПОРТУЙ

#ЗАОХОЧУЙ
#ПРОСУВАЙ

#ІДЕЇ

#СТВОРЮЙ

#РОЗВИВАЙ

#ІННОВАЦІЇ

#БУДЬ ПЕРШИМ

#ЗМІНЮЙ

#ІНВЕСТУЙ

#РЕКЛАМУЙ

#СТВОРЮЙ

#ІДЕЇ

#ІННОВАЦІЇ #ЗАОХОЧУЙ

#РОЗВИВАЙ

#ТРАНСПОРТУЙ

#ІННОВАЦІЇ

#ШУКАЙ

ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ:

Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії

Інформаційна довідка
станом на I квартал 2019 року

Організатор:
giz

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА
ФОНД ПІДТРИМКИ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ СЕКТОРИ

Проект «Експортна стратегія України» було започатковано у 2016 році. Він складається з трьох етапів:

1. Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі України на період 2017 – 2021 років та План завдань і заходів з її реалізації, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1017-р у грудні 2017 року¹ (далі – Дорожня карта).
2. Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії.
3. Консолідація Дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі України, секторальних та крос-секторальних експортних стратегій.

Перший етап Експортної стратегії, розробку та затвердження Дорожньої карти було реалізовано за підтримки Western NIS Enterprise Fund² у співпраці з експертами Міжнародного торговельного центру (International Trade Centre)³, який має унікальний досвід сприяння розробці експортних стратегій для більш ніж 50 країн світу.

Дорожня карта підготовлена з використанням напрацювань двох раундів Національних консультацій (5–6 вересня⁴ та 2–3 листопада 2016 року⁵). У форматі “мозкового штурму” до консультацій було залучено понад 200 експертів, включаючи представників бізнес- та галузевих асоціацій, законодавчої та виконавчої влади, місцевих органів, а також громадськості.

Метою Стратегії є перехід України до експорту наукомісткої інноваційної продукції для сталого розвитку та успішного виходу на світові ринки. Для цього визначено наступні **три стратегічні цілі**, які є основою Плану завдань і заходів:

1. створення сприятливих умов, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту;
2. розвиток послуг з підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність малих та середніх підприємств;
3. удосконалення навичок і компетенцій малих та середніх підприємств, необхідних для участі у міжнародній торгівлі.

Враховуючи мету та стратегічні цілі, зважаючи на необхідність концентрації зусиль в умовах обмежених ресурсів, обрано **перспективні сектори економіки**⁶ для розробки секторальних та крос-секторальних експортних стратегій та подальшого просування продукції цих галузей (товарів, робіт, послуг) на зовнішніх ринках. Це сектори, здатні сприяти інноваціям, модернізації і створенню високої доданої вартості, з потенціалом розвитку малих та середніх підприємств,

¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р «Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки» <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-ekspornoji-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki>

² Підвищення ефективності державної політики та регуляторного середовища для сприяння експорту <http://wnisef.org/uk/export-promotion-policy/>

³ International Trade Centre: Ukraine unveils Strategic Trade Development Roadmap <http://www.intracen.org/news/Ukraine-unveils-Strategic-Trade-Development-Roadmap/>

⁴ Понад 100 експертів почали роботу над Дорожньою картою стратегічного розвитку торгівлі України – першого етапу створення Національної експортної стратегії <https://bit.ly/2RJ3NW2>

⁵ Степан Кубів та Наталія Микольська взяли участь у Другій консультації з розробки експортної стратегії України <https://bit.ly/2REOWpe>

⁶ Брошура про Експортну стратегію України <https://bit.ly/2Cfu4CT>

а також з високим попитом на світових ринках. При відборі враховано й інші фактори, зокрема такі, як можливість створення нових робочих місць, залучення інвестицій, наявність порівняльних переваг та потенціалу залучення країни до глобальних ланцюгів доданої вартості.

Перспективні сектори:

1. інформаційно-комунікаційні технології;
2. креативні індустрії;
3. технічне обслуговування та ремонт повітряних суден;
4. машинобудування;
5. харчова і переробна промисловість;

та крос-сектори:

1. транспортування та спрощення умов торгівлі;
2. вдосконалення навичок;
3. інновації для експорту;
4. торговельна інформація та просування експорту.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Сектор представлений сервісними технологічними компаніями, які займаються розробкою програмного забезпечення на замовлення, всесвітніми центрами досліджень та розробок, продуктовими технологічними компаніями, стартапами, сервісними інтеграторами, дата-центрами та компаніями, що спеціалізуються на телекомунікаціях.

У 2017 році експорт інформаційно-комунікаційних послуг склав 1,8 млрд доларів та збільшився на 116,7 млн доларів. Протягом 2018 року посилилась позитивна тенденція 2017 року. Так, за підсумками 9 місяців 2018 року обсяг експорту цих послуг склав 1,5 млрд доларів, що більше на 15,6%. Найбільші експортні ринки у 2018 році – ЄС (39,2% загального обсягу експорту послуг сектору), США (30,7%) та Швейцарія (8,6%).

За результатами 2017 року 18 українських компаній потрапили в рейтинг 100 найкращих постачальників послуг аутсорсингу. ІТ-галузь займає третє місце за рівнем експорту послуг (після транспортних та послуг з переробки матеріальних ресурсів).

У даному секторі працевлаштовано понад 150 тис. спеціалістів, щороку заклади вищої освіти готують близько 23 тис. нових спеціалістів (станом на 2018 рік)⁷. До переваг сектору можна віднести здатність українських ІТ-компаній надавати високий рівень послуг та створювати складні продукти, а також відповідний рівень освіти фахівців. Сектор має перспективи зростання вдвічі до 2023 року за умови злагодженої взаємодії представників влади та бізнесу.

⁷ Аналітичний звіт: Розвиток української ІТ-індустрії <https://bit.ly/2WaYaP5>

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ

Попит на товари та послуги креативних індустрій у світі стрімко зростає. Враховуючи динаміку та структуру розвитку глобальної економіки, сектор креативних індустрій може стати рушійною силою для зростання українського експорту у найближчі роки.

Експорт креативних послуг у 2017 році склав 1,1 млрд доларів та збільшився на 119,2 млн доларів. У 2018 році посилилась позитивна тенденція 2017 року. Так, за підсумками 9 місяців 2018 року експорт цих послуг склав 910,3 млн доларів, що більше на 19,3%. Найбільші експортні ринки – ЄС (42,5% загального обсягу експорту послуг сектору), США (31,4%) та Ізраїль (4,7%).

Даний сектор включає широкий спектр підсекторів, а саме: легка промисловість, послуги, пов'язані зі створенням програмного забезпечення, рекламні послуги та зв'язки з громадськістю (PR), маркетингові дослідження та опитування громадської думки, аудіовізуальні та пов'язані з ними послуги, рекреаційні послуги, послуги індустрії моди та дизайну, образотворче і сценічне мистецтво, традиційна культура (творчі ремесла, декоративно-прикладне мистецтво, фестивалі), пам'ятки культурної спадщини (бібліотеки, пам'ятки археології, музеї та виставки).

Окремо слід виділити легку промисловість, яка є лідером серед креативних індустрій. У 2017 році експорт продукції легкої промисловості склав 1,1 млрд доларів та збільшився на 128,7 млн доларів відносно 2016 року. Цікавим є те, що в експорті продукції легкої промисловості з'явилась 21 країна, куди раніше Україна не експортувала. Найбільші серед них – Шрі-Ланка, Кот-д'Івуар, Мавританія, Малайзія, Танзанія та Нова Каледонія. За 11 місяців 2018 року експорт легкої промисловості збільшився на 13,3% і склав 1,1 млрд доларів, або 2,6% загального обсягу експорту товарів. На сьогодні товари легкої промисловості українського виробництва присутні на ринках понад 90 країн світу.

Послуги, пов'язані зі створенням програмного забезпечення – це найбільша складова експорту вітчизняних креативних послуг. Частка цих послуг у 2017 році становила 81,1% загального експорту креативних послуг з України. За підсумками 2017 року експорт склав 868,0 млн доларів і збільшився на 104,6 млн доларів відносно 2016 року. Серед споживачів українських послуг, пов'язаних зі створенням програмного забезпечення, – високомаржинальні ринки. У 2017 році найбільшими були США з часткою в експорті цього виду послуг у 36,8% та на суму 319,7 млн доларів та ЄС, на долю якого також припадає 36,8% експорту цих послуг (319,1 млн доларів). На долю цих двох споживачів, які є ринками у фокусі згідно з Експортною стратегією України, припадає 73,6% експорту програмних послуг. Третє місце – Ізраїль з часткою 6,5%. Також, до переліку найбільших споживачів цих послуг входить Канада – 4,5%, Корея – 2,9%, острів Мен – 2,8%, Віргінські острови (Брит.) – 2,0%, Норвегія – 1,9%. За 9 місяців 2018 року позитивна тенденція попереднього року збереглася також, і обсяги експорту відповідно збільшилися на 21,2% і склали \$753,0 млн.

Серед послуг сектору креативних індустрій – мода та дизайн (графічний, промисловий та дизайн інтер'єру). Спостерігається зростаючий попит на вироби українських дизайнерів як на внутрішньому ринку, так і за кордоном.

Підсектор аудіовізуальних послуг включає кінематограф, телебачення, радіомовлення, кіноіндустрію, видавничі та інші виконавські і візуальні мистецтва. В Україні працюють чотири національні кінематографічні студії. У 2018 році у прокат вийшло 35 українських фільмів.

Експорт аудіовізуальних послуг у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 37,9% і становив 7,4 млн доларів. У 2017 році тенденція з експортом послуг сектору змінилася на протилежну і у підсумку обсяг експорту збільшився на 47,8% і становив 10,9 млн доларів. За 9 місяців 2018 року позитивна тенденція попереднього року продовжилась і обсяги експорту відповідно збільшилися на 40,2% і склали 9,1 млн доларів.

Підсектор рекламних послуг та зв'язків з громадськістю (PR), маркетингових досліджень та опитувань громадської думки. У 2016 році порівняно з 2015 роком експорт послуг, пов'язаних із рекламою та зв'язками з громадськістю збільшився на 5,8% і становив 149,9 млн доларів або 15,8% загального експорту креативних послуг. У 2017 році тенденція з експортом послуг сектору продовжилась і обсяг експорту при зростанні на 9,8% становив 164,7 млн доларів або 15,4% загального обсягу експорту послуг підсектору. До найбільших споживачів послуг зазначеного підсектору у 2017 році належали країни ЄС з часткою 62,2% всього експорту креативних послуг, Швейцарія – 9,9%, Гонконг – 5,9% та США – 5,1%. За 9 місяців 2018 року позитивна тенденція попередніх років збереглася також і обсяги експорту відповідно збільшилися на 19,9% і склали 138,1 млн доларів.

ТЕХНІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН

Сектор технічного обслуговування та ремонту повітряних суден включає капітальний і поточний ремонт, інспекцію або модифікацію повітряних суден чи їхніх компонентів. Ця галузь тісно пов'язана із забезпеченням дотримання вимог Директив льотної придатності, інспекцій і бюлетенів з технічного обслуговування.

У 2016 році частка експорту послуг України з капітального ремонту та технічного обслуговування повітряних суден становила 1,2% (121,8 млн доларів) загального експорту послуг, три чверті з яких припадало на капітальний ремонт. Основними імпортерами послуг з технічного обслуговування та поточного ремонту повітряних транспортних засобів у 2016 році були Російська Федерація – 29,9%, Об'єднані Арабські Емірати – 19,9%, Білорусь – 8,9%, Алжир – 8% та Ірак – 4,8%.

Протягом 2017 року відбулося незначне падіння експорту послуг сектору (на 95,0 тис доларів або на 0,1%) і його обсяги склалися на рівні 121,7 млн доларів. На жаль, у 2018 році продовжилась негативна тенденція з експортом цього виду послуг, яка спостерігалась у 2017 році. Так, за підсумками 9 місяців 2018 року обсяг українського експорту послуг з технічного обслуговування та ремонту повітряних суден на світовий ринок хоча і склав 70,3 млн доларів, однак це на 27,2% менше у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Серед ТОП-3 країн-імпортерів послуг технічного обслуговування та ремонту повітряних суден – ЄС (13,5% загального експорту послуг сектору), США (13,3%) та Індія (13,0%).

МАШИНОБУДУВАННЯ

Сектор забезпечує інші галузі економіки України продукцією промислового призначення (верстати, обладнання, інструменти), засобами транспорту, побутовими товарами (автомобілі, пральні машини, холодильники тощо). До основних позицій експорту продукції машинобудівного комплексу входять двигуни турбореактивні, насоси, трансмісійні вали, підшипники, двигуни та силові установки, прокатні стани, котли, турбіни, електричні машини та устаткування. Транспортне машинобудування включає залізничні та трамвайні локомотиви, наземні транспортні засоби, частини та комплектувальні вироби до них.

За підсумками 2017 року експорт продукції машинобудування склав 5,1 млрд доларів та збільшився на 715,0 млн доларів. У 2018 році продовжилась позитивна тенденція 2017 року. Так, за підсумками 11 місяців 2018 року обсяг експорту української продукції машинобудування на світовий ринок склав 5,0 млрд доларів, що більше аналогічного періоду попереднього року на 10,8%. Найбільші експортні ринки у 2018 році – ЄС (56,6%), Росія (17,6%) та Китай (3,7%).

ХАРЧОВА І ПЕРЕРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Сектор забезпечений достатньою сировинною базою, людськими ресурсами, має налагоджене виробництво і успішний досвід роботи. Україна протягом десятиліть є ТОП-постачальником продовольства на ринки іноземних країн. Наприклад, Україна увійшла до топ-5 експортерів агропродукції до ЄС, про що свідчать результати оприлюдненого Єврокомісією дослідження торгівлі агропродукцією станом на жовтень 2018 року⁸.

Найбільш перспективними для зростання в експорті товарів у секторі харчової і переробної промисловості є готові продукти харчування: кондитерські вироби, напої, соняшникова олія, мед, соки, консервовані овочі, молочні продукти та інші продукти, які є готовими до вживання; харчові інгредієнти, зокрема продукти глибокої переробки; органічна продукція, виготовлена з дотриманням встановлених правил.

За підсумками 2017 року експорт української продукції сектору харчової і переробної промисловості склав 7,4 млрд доларів та збільшився на 1,1 млрд доларів. Загальний обсяг експорту продукції АПК та харчової промисловості становив 17,8 млрд доларів, або 41,0% загального експорту товарів з України у 2017 році.

Обсяги експорту харчової та переробної промисловості з України у 2018 році залишились майже на рівні попереднього року. Так, за підсумками 11 місяців 2018 року обсяг експорту української продукції харчової та переробної промисловості на світовий ринок склав 6,8 млрд доларів, що трохи менше ніж за аналогічний період попереднього року (скорочення обсягів складає лише 1,0%). Найбільше експортовано до країн ЄС (26,9%), Індії (24,0%) та Китаю (7,1%).

⁸ Monitoring EU Agri-Food Trade: Development until October 2018 <https://bit.ly/2T6KWAX>

ДРУГИЙ ЕТАП ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: РОЗРОБКА СЕКТОРАЛЬНИХ ТА КРОС-СЕКТОРАЛЬНИХ ЕКСПОРТНИХ СТРАТЕГІЙ

Відповідно до Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на період 2017 – 2021 років, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1017, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у співпраці з експертами Міжнародного торговельного центру⁹, за підтримки федеральної компанії Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH¹⁰ та Громадської спілки «Фонд підтримки реформ в Україні»¹¹, забезпечується розробка секторальних та крос-секторальних експортних стратегій¹² для перспективних секторів економіки.

Станом на сьогодні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року № 168 затверджено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року¹³. Також, Міністерством аграрної політики та продовольства розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року»¹⁴.

Наразі триває робота щодо розробки секторальних та крос-секторальних експортних стратегій.

У 2018 році було проведено **три раунди національних консультацій з розробки експортних стратегій в секторах:**

1. інформаційно-комунікаційні технології;
2. креативні індустрії;
3. технічне обслуговування та ремонт повітряних суден;
4. машинобудування;
5. харчова і переробна промисловість;

та крос-секторах:

1. транспортування та спрощення умов торгівлі;
2. вдосконалення навичок;
3. інновації для експорту;
4. торговельна інформація та просування експорту.

Оскільки стратегії повинні максимально відповідати потребам експортоорієнтованих підприємств, вони розробляються в активній співпраці з бізнес- та галузевими асоціаціями, які фахово розуміють ситуацію у своєму секторі. Згідно методології Міжнародного торговельного центру, окрім бізнес- та галузевих асоціацій, до розробки стратегій також залучено представників інституцій з підтримки торгівлі в Україні, зокрема торгово-промислових палат, законодавчої та виконавчої влади, офісів реформ, а також профільних українських та міжнародні експерти. Загалом понад 1500 учасників.

¹⁰ <https://www.giz.de/en/html/index.html>

¹¹ <https://fsr.org.ua>

¹² Мінекономрозвитку розпочинає другий етап розробки Експортної стратегії України <https://bit.ly/2F6csea>

¹³ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р “Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року” <https://bit.ly/2FJ0h7X>

¹⁴ Проект розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року» <https://bit.ly/2S2Z8hd>

Під час **Перших національних консультацій** (5 – 8 червня 2018 року)¹⁵ учасники обговорили ланцюжки доданої вартості, поточний стан та основні проблеми, що стримують процес росту конкурентоспроможності у кожному секторі та крос-секторі. Також, було сформовано робочі групи для кожної з дев'яти стратегій та окреслено попередні плани дій.

Стратегічні бачення та цілі, а також заходи для вирішення наявних перешкод у секторах та крос-секторах, було напрацьовано та узагальнено на **Других національних консультаціях** (3 – 7 вересня 2018 року)¹⁶. Учасники консультацій прописали відповідні заходи у планах дій та ідентифікували основних стейкхолдерів та виконавців. Робота над попередніми планами дій тривала постійно, між консультаціями також.

Фіналізація планів дій, які є основою стратегій для кожного сектору та крос-сектору, відбулась у ході **Третіх національних консультацій** (6 – 14 листопада 2018 року)¹⁷.

Таким чином, секторальні та крос-секторальні стратегії включають поточний аналіз кожного перспективного сектору та крос-сектору, перелік перешкод для розвитку та рішення для їх усунення. Ці рішення відображені у планах дій секторальних та крос-секторальних експортних стратегій.

Напрацювання національних консультацій узагальнюються експертами Міжнародного торговельного центру та координаторами в Україні, які у подальшому будуть проаналізовані експертним середовищем, бізнес- та галузевими асоціаціями, представниками державних органів та профільними експертами в Україні.

Протягом 2019 року для окремих стратегій результати такої роботи будуть відображені у проєктах нормативних актів Кабінету Міністрів України щодо схвалення експортних стратегій та їхньої імплементації.

¹⁵ Мінекономрозвитку розпочало Перші національні консультації з розробки секторальних та крос-секторальних експортних стратегій <https://bit.ly/2T4Rno8>

¹⁶ У Києві завершилися Другі національні консультації з розробки експортних стратегій <https://bit.ly/2oWhArG>

¹⁷ Мінекономрозвитку проводить Треті національні консультації з розробки експортних стратегій <https://bit.ly/2sGhSVB>